

Nr 465

Av herrar **Björkman** och **Turesson**, om uttagande av viss avgift vid lån å bibliotek.

(Lika lydande med motion nr 424 i Första kammaren)

Biblioteksväsendet bygger i Sverige på principen om fria boklån. De positiva motiveringarna för denna princip, bl. a. angelägenheten av att därigenom stödja folkbildningen, synes genom utvecklingen, höjd levnads- och inkomststandard jämte förbättrad undervisning, ha förlorat i värde. De negativa verkningarna, nämligen kollisionen med vissa fundamentala rättssynpunkter, torde å andra sidan ha fått ökad aktualitet.

För att lindra eller eliminera dessa negativa verkningar tillföres författarna numera genom anslag via statsbudgeten en viss ersättning. Innevarande budgetår har sålunda under anslagsposten på åttonde huvudtiteln, Ersättning åt författare för utlåning av deras verk genom bibliotek, uppförts ett anslag på 1 020 000 kronor. Ur anslaget utgår ersättning åt de svenska författarna för utlåning genom landsbibliotek, statsstödda folkbibliotek samt skolbibliotek av enligt gällande auktorrättsliga lagstiftning rättsskyddade verk av svenska författare. Ersättningen utgår med ett sammanlagt belopp, motsvarande tre öre för varje hemlån och tolv öre per volym av det totala antalet referensböcker som på en gång är i bruk inom ifrågavarande bibliotek. Av nämnda tre respektive tolv öre tillfaller i regel två resp. åtta öre vederbörande författare, medan återstoden i huvudsak går till gemensamma ändamål för de svenska författarna, främst understöd och pensioner. Sedan det sammanlagda belopp som skall utgå ur anslaget fastställts, skall beloppet avsättas till en särskild diversefond, benämnd Sveriges författarfond. Fonden förvaltas av statskontoret, medan de till fonden avsatta medlen disponeras av ett särskilt organ, styrelsen för Sveriges författarfond.

Den här berörda nu gällande ordningen synes innebära en kompromiss mellan principen om fria boklån och författarnas rätt till ersättning för utlåning av deras verk. Någon idealisk lösning är det enligt vår mening inte eftersom principen om fria boklån synes ha satts före författarnas ersättningsrätt. Ett anslag via statsbudgeten kommer alltid att betraktas mera som stöd än som rättsligt grundad ersättning. Därtill kommer att anslagets storlek blir beroende av de politiska instansernas

välvilja. Det bör principiellt inte heller ankomma på staten att stå för den direkta ersättningen till författarna för bokutlåningen.

Det stöd som via statsbudgeten utgår till författarna torde böra frikopplas från utlåningsverksamheten och ges formen av stöd och stipendier. Enligt vår mening bör därför det belopp som under anslaget på åttonde huvudtiteln, punkt 5, Stöd åt konstnärlig, litterär och musikalisk verksamhet, är avsett att täcka utlåningsersättningen ställas till styrelsens för Sveriges författarfond förfogande att användas till stöd och stipendier efter riktlinjer som kan godtas av det allmänna. Med hänsyn till att departementschefen på denna punkt aviserar en särskild proposition är det inte möjligt att nu mera ingående avge förslag angående fördelningen i övrigt av detta anslag. Vi anser emellertid att ifrågakvarande anslagspunkt bör ha rubriken »Stöd och stipendier åt konstnärlig, litterär och musikalisk verksamhet» samt att anslaget till författare för utlåning av deras verk frikopplas från utlåningsverksamheten vid biblioteken.

Ersättningen till författarna för utlåningen av deras verk bör enligt vår mening ordnas genom att biblioteken tillhandahåller allmänheten lånekort för helt år till en kostnad av två kronor för vuxen låntagare och 50 öre för barn och skolungdom. Det kan nämligen anses motiverat att av allmänheten kräva en motprestation för den förmån bokutlåningen utgör. Genom ett sådant förfarande erkännes också författarens rätt till ersättning på ett mera direkt och personligt sätt än om ersättningen utgår via statsbudgeten. Den här föreslagna kostnaden för den enskilde boklånaren är synnerligen blygsam och kan närmast jämföras med halva utgiften för en biobiljett. Det finns därför inte någon anledning befara, att en avgiftsbelagd utlåning skulle få menliga följder för vår folkbildning. Författarna själva har för övrigt i enquêteutlåtanden, som redovisats i bokutredningens betänkande, givit uttryck för samma uppfattning.

Antalet låntagare vid de bibliotek som nu kommer i fråga kan uppskattas till ca 1,5 milj. per år, varav ungefär 700 000 torde vara att hänföra till barn och skolungdom. Någon nedgång i antalet låntagare som en följd av den här föreslagna åtgärden med årskort finner vi inte anledning att räkna med. De medel som skulle komma författarna till godo genom en låntagaravgift kan därför uppskattas till omkring två miljoner kr., vilket belopp således skulle komma att tillföras författarna utöver nu utgående anslag.

Beträffande fördelningen av till Sveriges författarfond influtna medel föreslog bokutredningen att en halvering borde ske på så sätt att ena halvan skulle utgå i förhållande till utlåningen av vederbörande författares verk och den andra halvan fördelas efter individuell prov-

ning. Med hänsyn till vår principiella uppfattning att författarna skall ha rätt till ersättning för bokutlåning samt på grund av att det uppförda anslaget under åttonde huvudtiteln föreslås bli frikopplat från utlåningen bör de genom låntagaravgifterna influera medlen i princip stå i direkt relation till utlåningen. Att helt binda sig vid denna princip synes dock icke nödvändigt.

Med hänsyn till att den av oss föreslagna låntagaravgiften kommer att innebära en total inkomstförstärkning till de svenska författarna om två miljoner kr. vill vi framhålla de ogynnsamma ekonomiska betingelser under vilka dessa nu arbetar. Den standardhöjning som under efterkrigstiden kommit flertalet inkomsttagare till del har författarna i gemen ej kunnat tillgodogöra sig. Det i löntagarsammanhang vanliga talet om eftersläpning gäller därför i hög grad i detta fall. Vi finner det följaktligen ur flera sammanhang angeläget att sådana åtgärder vidtages att boklån vid de här berörda biblioteken belägges med en avgift, som lämpligen bör ges formen av ett årskort, samt att de därigenom influera medlen ställes till Sveriges författarfonds förfogande att disponeras av dess styrelse.

Med stöd av vad ovan anförts hemställes,

att riksdagen måtte besluta att av varje låntagare vid landsbibliotek, statsunderstödda folkbibliotek samt skolbibliotek skall från den 1 januari 1962 uttagas en avgift av två kronor per vuxen låntagare och 50 öre av barn och skolungdom för ett obegränsat antal boklån under ett år.

Stockholm den 26 januari 1961

Folke Björkman

Bo Turesson